

Kaupunginmuseon lausunto koskien Vesalan ala-asteen (os. Sakara 3) purkulupahakemusta

Rakennusvalvonta on pyytänyt kaupunginmuseon lausuntoa koskien Vesalan ala-asteen purkulupahakemusta. Kaupunginmuseo on katselmoinut paikalla ja osallistunut hankesuunnitteluvaiheen katselmuksiin. Kaupunginmuseo tarkastelee hanketta rakennetun kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta, ja on päättänyt lausua seuraavaa.

Vesalan ala-asteen koulu sijoittuu Kontulan luoteisosan koulukeskuksen yhteyteen. Koulun on suunnitellut arkkitehti Woldemar Baeckman (1911-1994) vuonna 1968. Rakennusta ei ole suojeltu asemakaavassa, vaan kohteen asemakaava on alueen rakentamista ohjannut kaava vuodelta 1966. Koulurakennus on arvotettu kaupunkisuunnitteluviraston ja kaupunginmuseon Opintillä-inventoinnissa arvoluokkaan 2: *Koulurakennus on ajalleen tyypillinen. Rakennuksen arkkitehtuurissa on laadukkaita elementtejä. Rakennus on pääosin hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Rakennuksella on historiallisia arvoja.* Kontulan lähiöstä on laadittu inventointi v. 1995 *Kontula alue-rakentamisen mallikohteena – Selvitys Kontulan rakennetusta ympäristöstä* (KSV julkaisuja 12:1995, Kuokkanen-Suomi, Salastie). Inventoinnissa ei ole arvoista, vaan alustavia menettelytapasuosituksia asuinrakennusten korjaamiseen ja täydennysrakentamiseen.

Kontulan historiaa ja alueen muodostuminen

Kontula kuuluu Helsingin kaupungin laajennusalueisiin, jonka rakentaminen tapahtui 1960-luvulla. Kontulan alue kuului historiallisesti kaupungin itäpuolen suurten kartanoiden ja kantatilojen maihin. Maaperä ei ollut viljelyyn otollinen, joten alue säilyi läpi 1800-luvun lähes asumattomana. Helsingin varhainen esikaupunkiasutus lännessä ja pohjoisessa seurasi viljelysalueita, maanteitä ja erityisesti ratalinjoja, joiden varrelle varhaiset maanjakoyhtiöt ja asutus levittäytyi. Kaupungin koilliset reuna-alueet eivät sijoittuneet näiden kasvuväylien äärelle. Nämä alueet tulivat hallinnollisesti kaupungin piiriin suuressa alueliitoksessa vuonna 1946, muodostaen Mellunkylän suurpiirin.

Itäisten kaupunginosien kasvun selkärankana toimi metrolinja, jonka suunnitteluun ryhdyttiin 1950-luvun lopulla. Helsingin ensimmäinen yleiskaava vahvistettiin vuonna 1960, johon metroa ei kuitenkaan vielä esitetty. Ensimmäinen metrotuotteen ehdotus metroverkostoksi syntyi vuonna 1963, ja se sisälsi mm. nykyiset Myllypuron, Kontulan ja Mellunmäen asemat. Metron suunnittelu, päätöksenteko ja valmistuminen oli kuitenkin pitkä prosessi. Kaupunginvaltuustossa tehtiin päätös metron ensimmäisen vaiheen rakentamisesta vuonna 1969, ja rakentaminen alkoi samana vuonna. Yhteys Rautatientorin ja Itäkeskuksen välillä avattiin vuonna 1982, ja metro Kontulaan otettiin käyttöön vuonna 1986.

Lähiöitä oli kuitenkin jo tätä ennen ryhtynyt suunnittelemaan arkkitehti Pentti Ahola 60-luvun alussa. Kaavoituksessa huomioitiin sekä voimakkaasti kasvanut ja kasvava ajoneuvoliikenne että metron tarjoama keskitetty julkinen liikenne. Aholan vaikutus Helsingin itäosien moderniin kaavoitukseen oli keskeinen; hänen laatimiaan asemakaavoja ovat Kontulan ohella Myllypuron, Puotinharjun ja Mellunmäen sekä Itäkeskuksen ensimmäinen (ilman metrovarausta ollut) kaava.

Rakentaminen idässä eteni metrovarauksen linjaa pitkin 1960-luvulla metsäisille, lähes asumattomille alueille. Ensimmäisenä rakennettu Myllypuro noudatti radanvarren alueista kaikkein selkeimmin funktionalistisen kau-

punkisuunnittelun ihanteita. Luonnonmaiseman ja arkkitehtuurin saumattomuus ja toisaalta rakentamisen ja luonnon kontrastiivisuus muodosti modernistisen arkkitehtuurin lähtökohdan kaikissa itäisissä lähiöissä. Kontulassa pääosin 3- ja 8-kerroksisten rakennusten korttelikokonaisuudet muodostivat väljiä ryhmiä ja sommitelmia. Maisema säilyi kaupungin suurimman lähiön rakentamisen keskellä. Luonnon tuottama väljyys ja sen läheisyys tekivät alueesta tuttua uusille maalta muuttaneille kaupunkilaisille, ja toisaalta luonnonympäristön arvot tarjosivat uusia lähtökohtia kaupunkisaneerauksen alta puutteellisiksi koetuista oloista lähiöön siirtyneille kaupunkilaisille.

Kaupungin keskustaa kohti tiivistyvistä rakennustavasta luovuttiin lähiön asemakaavassa ja alueet rakennettiin lähes tasarakeisesti. Kaupungin katuverkosto muuttui lähiöissä moderneiksi väyliksi ja eriytyiksi järjestelmiksi kevyen liikenteen verkostoineen ja suurine parkkialueineen. Nimistö symboloi muutosta; pääkatujen nimet vaihtuivat ”kaariksi”, umpiperäiset pistoyhteydet ”poluiksi”, ”jaloiksi” tai ”sakaroiksi”. Metsäluonto jalostui lähiötä rakennettaessa puistometsäksi, vaikka monilta osin äärimmäiseksi kiristetty kustannustehokkuus tuli näkymään rakentamisen laadun lisäksi ympäristön keskeneräisyytenä. Lähiöluontoon onkin kytkeytynyt kiinnostava ja luova joutomaan käsite, jolla kuvataan väljän ja keskeneräisen lähiömaiseman tarjoamia toiseuden tiloja, jännittäviä vapaa-alueita erityisesti lasten elämän ja omien kokemusten ympäristöksi.

Itäisistä lähiöistä Myllypurossa asuntorakennuttajien joukko oli hyvin monipuolinen. Vastakohtana tälle toimivat Kontulassa puolestaan rakennuttajina suuret aluerakentamiseen keskittyneet rakennusyrietykset. Kontulan rakennuttajina toimivat Haka ja Sato (Pihlajamäen valmistuttua) sekä näiden rinnalla Helsingin kaupungin asuntotuotantotoimisto ATT. Kontulassa lähiön osa-alueet sekoittuivat kolmen rakennuttajan kesken sektoreittain, kaupallisen ytimen ja metroaseman muodostaessa jaon keskuksen. Suurrakentajat ja vuokra-asumisen runsaus näkyivät välittömästi Kontulan saamassa kielteisessä maineessa, joka vaikuttaa kantaneen nykypäivään saakka. Kontulasta poiketen Mellunmäessä rakennuttajina 1960-luvulla toimivat pienemmät perheyrityspohjaiset rakennusliikkeet.

Vesalan ala-aste

Nykyinen Kontulan lähiö jakautui kolmeen osa-alueeseen, joilla kullakin on oma koulukeskuksensa. Pohjoinen, Vesalan koulukeskus käsitti neuvolan, lastentarhan, ala-asteen sekä ylä-asteen/lukion koulut. Yläasteen koulu oli arkkitehti Jouko Heikkisen suunnittelema vuodelta 1970 (Opintiellä-selvityksessä arvoluokka 3), ja se on vahvasti muutettuna purettu muutama vuosi sitten uuden koulurakennuksen paikalta. Päiväkoti (ark. Imre Weöres/HKR, 1970) on edelleen käytössä, kuitenkin voimakkaasti muutettuna.

Neuvola ja ala-asteen koulu muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Rakennukset on suunnitellut tunnettu arkkitehti Woldemar Baeckman yhdessä arkkitehti Eero Miikkulaisen kanssa vuonna 1968. Baeckman valmistui arkkitehdiksi vuonna 1938, jonka jälkeen työskenteli Helsingin kaupungin rakennuskonttorissa sekä arkkitehtiliiton standardoimislaitoksessa. Oman toimiston Baeckman perusti yhdessä arkkitehti Hugo Harmian kanssa vuonna 1940. Baeckmanin arkkitehtuuri edustaa vahvaa ja hienostunutta modernismin perinnettä. Hänen päätöihinsä kuuluvat mm. Helsingin kauppakorkeakoulu (1950), Åbo Akademiin laitosrakennus Gadolinia (1969) sekä Sibeliusmuseo Turussa (1969). Koulurakennusten osalta Baeckman on Vesalan ala-asteen lisäksi suunnitellut Haagassa sijaitsevan Gymnasiet Lärkan –rakennuksen (1962, yhdessä Eero Miikkulaisen kanssa). Jälleenrakennuskauden merkkiteoksiin kuuluu Baeckmanin kilpailuvoiton perusteella suunnittelema Vallilan Helmen asutokortteli, Hel-

singin Asuntokeskuskunta Hakan rakennuttamana. Baeckmanin monipuolinen ja modernismin perintöä jalostanut suunnittelutyö jatkui aina 1970-luvun lopulle saakka.

Vesalan ala-aste on suunniteltu puikkomaisten luokkasiipien ja niitä liittävän yhdyskäytävän muotoon. Luokat ryhmittyvät keski- ja sivukäytäviin, massoittelulla on vahva horisontaalinen painotus. Koulu on persoonallinen sovellus kampamaisen pohjakaavan koulutyypistä. Arkkitehtuurin materiaalivalikoima käsittää betonirakenteita sokkelissa, umpipäätyjen kahi-tiilimuureja, puupaneloituja otsapintoja, lasitiiliseiniä sekä laajoja yhtenäisiä lasi- ja teräsrakenteita. Portaisiin liittyy lautamuotitettuja betonipintoja. Rationaalinen ja konstrukttiivinen arkkitehtuuri on avointa ja ilmavaa. Käytävien seinät ovat tiilimuurausta, johon liittyy avoimuutta ja valaistusta lisäävät käytävän yläikkunat, jotka on asennettu kiinteästi. Seinää rytmittävät pilarit ja luokkahuoneiden laminoidut ovet. Puiset kytketyt ikkunarakenteet ovat säilyneet alkuperäisinä, ja niihin liittyy rakenteen läpäisevä alkuperäinen säädettävä ilmanvaihtosäleikkö. Rakennuksessa on säilynyt runsaasti alkuperäisiä kalusteita, jotka muodostavat ehjän kokonaisuuden rakennuksen arkkitehtuurin osana. Rakennus on arkisilla materiaaleilla ja poikkeuksellisella laadukkuudella suunniteltu, ja sen detaljit ovat hienostuneita ja nykynäkökulmasta tarkasteltuna käsityömäisiä.

1-2 –kerroksinen koulurakennus sijoittuu pehmeästi rakennuspaikkaansa. Rakennus polveilee rinteeseen mukaisesti, mikä sisätiloissa näkyy elävinä tasovaihteluina. Siipien väliset pihat on istutettu, erityisesti sisäänkäynnin kohdalla. Etelään aukeavat pihat ovat välituntipihoja, ja niihin liittyvät puikkomaisiin rakennusmassoihin kiinnittyvät ja maisemaan kurottavat avoimet teräsrakenteiset sadekatokset. Koulupiha kytkeytyy väljästi ympäröiviin pelikenttiin ja viereiseen puistoon. Istutukset säestävät hallitusti arkkitehtuuria, silokalliot ovat säilyneet rakennuksen välittömässä läheisyydessä.

Rakennuksen kunto ja rakennussuojelu

Vesalan ala-asteen koulun kunnostusta on ryhdytty tutkimaan 2010-luvun vaihteessa, ja sen kunnostus on edennyt hankesuunnitteluun. Rakennus on tuolloin ollut peruskorjauksessa, eikä siinä ole aikaisemmin suoritettu laajoja korjauksia. Uusi koulurakennus on valmistunut koulukeskukseen, ja tällä hetkellä rakennus on jäänyt käyttämättä. Vesalan koulun kunto on tuona aikana romahtanut ylläpidon ja valvonnan puutteessa. Rakennusta on turmeltu ja se vaikuttaa kypsyneen purkukuntoon. Helsingin kaupungin ei tulisi oman rakennuskantansa osalta toimia tavalla, jossa rakennusten kunnan annetaan ylläpidon puutteessa heiketä.

Vesalan koulun purkaminen merkitsee rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaan koulun ja alueen keskeisen julkisen rakennuksen menettämistä. Kontulan alueen julkisia rakennuksia ovat olleet koulut, päiväkodit ja lähiostoskeskukset, joiden kaikkien säilyminen on pitkään ollut uhanalaista. Kontula menettää alkuperäisiä julkisesti rakennettuja palvelurakennuksia, millä on vaikutusta koko ympäröivän lähiön identiteettiin ja ominaispiirteisiin. Julkiset rakennukset Kontulassa ovat selkeästi edustaneet korkeaa modernistista arkkitehtuuria, ja ne tyylillisesti ovat osa arkkitehtonisesti yhtenäistä aluetta. Näköpiirissä oleva kehityskuva, jossa arvokkaita julkisia rakennuksia puretaan ja asuinrakennusten kunnostukset tehdään alkuperäisiä arvoja heikentäen, johtaa miljöön kokonaisvaltaiseen rapistumiseen – kehitykseen jota erityisesti tulisi välttää. Helsingin kaupungin tulisi toimia esimerkkinä alueen arvoja kunnioittavasta ja säilyttävästä ylläpidosta.

Kontulassa ei ole suojeltuja modernistisia rakennuksia tai miljöökokonaisuuksia, mikä ei vastaa alueen historiallista ja rakennustaiteellista arvoa ja merkitystä. Keskustelu alueen rakennuskannan ympärillä ei ole avannut mah-

Kaupunginmuseo

Mikko Lindqvist

Kulttuuriperintöyksikkö, Kulttuuriympäristötiimi

8.8.2019

dollisuuksia tai tarpeita rakennusten suojeluun. Vesalan koulun peruskorjaus edellyttäisi poikkeuksellisen korkeatasoista arkkitehtisuunnittelua ja korjausrakentamisen riittäviä resursseja. Se että tällaisia resursseja ei ole käytössä Vesalan koulun peruskorjaukseen kertoo negatiivisista asenteista alueen arvoja ja säilyttämistä kohtaan.

Vesalan koulun valokuvadokumentointi ei ole enää mahdollista, koulun jouduttua turmelluksi – tosin tilannetta pitää vielä arvioida paikalla. Historiallisena muistumana koulukeskus jää elämään *Täältä tullaan elämä* –elokuvan (1980) realistisen karheana tapahtumapaikkana. Vesalan ala-asteen suunnittelun, käytön ja purkamisen prosessi kertoo asenteista alueen arvoja ja niiden kehittämistä kohtaan. Kaupunginmuseo toteaa valitettavasti nykytilanteen, ja purkamisen etenemisen.

8.8.2019

Mikko Lindqvist

Helsingin kaupunginmuseo, arkkitehti